अभिज्ञानम्

मूलग्रन्थः - श्रीमद्रामायणम्

कविः - आदिकविः वाल्मीकिः

कविपरिचयम् :

कूजन्तं रामरामेति मधुरं मधुराक्षरम् ।
आरुह्य कविताशाखां वन्दे वाल्मीकिकोकिलम् ॥

इति नित्यं सर्वे यं स्तुवन्ति, सोयं महर्षिः वाल्मीकिः लौकिकसंकृतसाहित्यसृष्टेः ब्रहमत्वेन आदिकविरिति विख्यातिम् अलभत । अतएव वाल्मीकिः आदिकविरिति,तेनविरचितकाव्यम् आदिकाव्यम् इति सहृदयन्ति ।

वाल्मीकिः

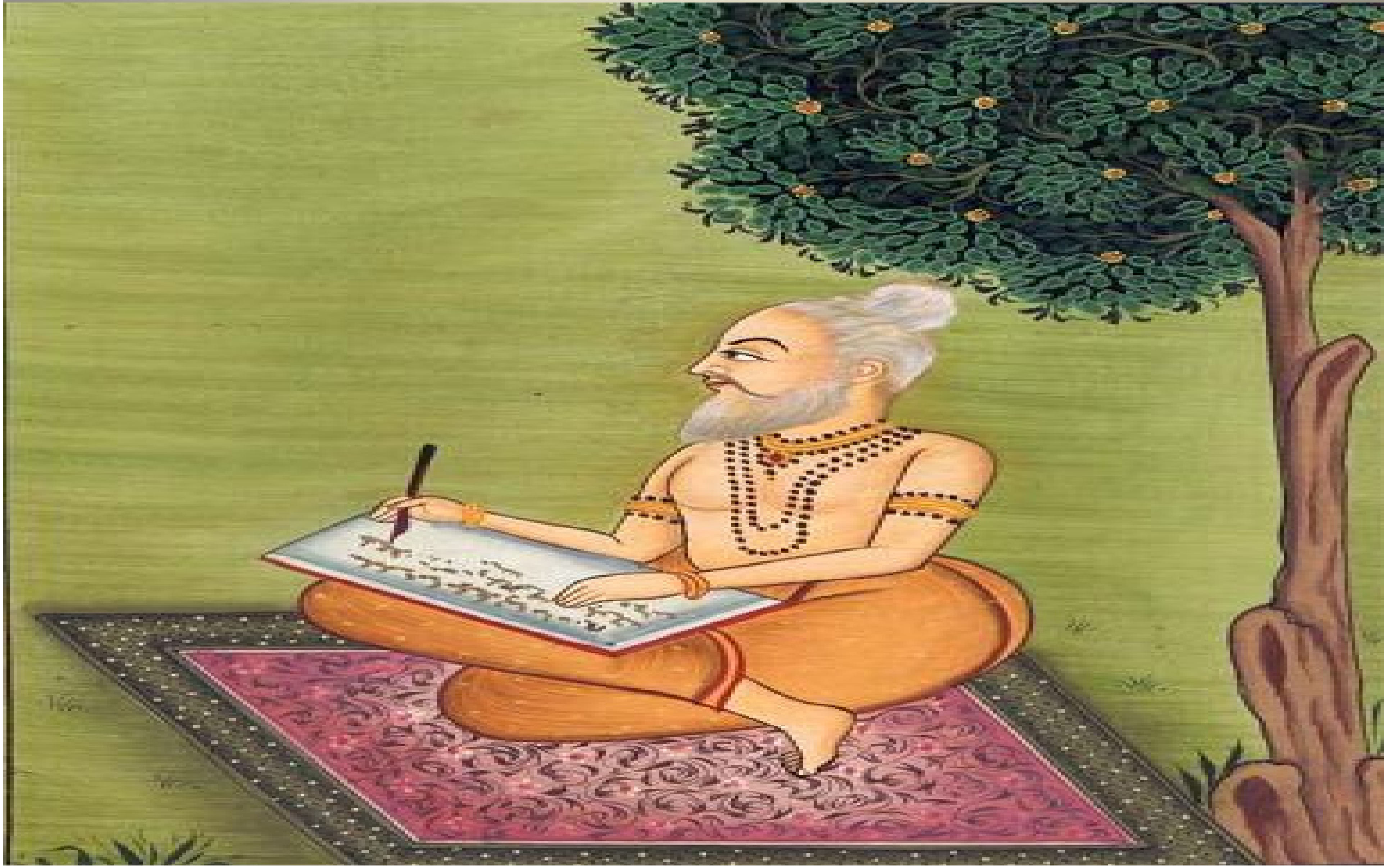

वाल्मीकिः नारदमहर्षिमुखतः सुगुणाभिरामस्य धर्मस्वरूपस्य श्रीराम निर्मलचरितं श्रुतवान् । तदनन्तरं

ब्रह्मणः आशीर्वादेन रामचरितं महाकाव्यरूपेण व्यरचयत् । लोकाभिज्ञः मनोविचारविशारदः रसभावात्मकरचनाकलनकोविदः सर्वकालहितकांक्षी सः महर्षिः चतुर्विंशति सहस्त्रशलोकात्मकं रामायणं प्रणिनाय । रामचरितं सप्तकाडेषु निबद्धम् । ते च क्रमेण-

बालकाण्डः,अयोध्यकाण्डः,अरण्यकाण्डः,किष्किन्धकाण्डः, सुन्दरकाण्डः,उत्तरकाण्डः।

प्रस्तुतपाठ्यांशः- अयं पाठ्यांशः किष्किन्धाकाण्डस्यषष्टसर्गात् स्वीकृतः। ऋष्यमूकपर्वते श्रीरामेण प्रेरितः लक्ष्मणः सुग्रीवादीनां समक्षं सीतांदेव्याः आभरणानि प्रत्यभिज्ञातवान्। तस्मात अस्य पाठ्यांशस्य अभिज्ञानम् इति नाम सार्थकं भवति अत्र लक्ष्मणस्य पूज्यान् गुरुजनान् प्रति अत्यन्तम् आदरभावः ज्येष्टनां विषये संस्कारयुक्ता सत्प्रवृत्तिः ध्योत्यते।

पूर्वकधा-- दण्डकारण्ये राक्षसाधिपेन रावणेन अपहृतां सीताम् अन्विष्यन्तौ रामलक्ष्मणौ ऋश्यमूकपर्वतं प्राप्तौ। तत्र हनुमतः दौत्यप्रभावेण रामसुग्रीवयोः सख्यमभवत्। तदा सुग्रीवः रामं प्रति हे राघव । नष्टांतव भार्यां सीतां शीघ्रमानयिष्यामि इत्युक्त्वा आश्वासयामास।

पाठ्यांशकथासंश्रेपः --- सुग्रीवः रामं प्रति सस्नेहमभवदत् । राघवा। तव भार्या सुरासुरैरपि ग्रहीतुं न शक्या। अस्मिन् पर्वततटे स्थितः अहमेकदा केनचन् राक्षसेण ह्रियमाणां राम लक्ष्मणेति आक्रोशन्तिं कांचन स्त्रियं दृष्टवान् । सैव सीतेति अनुमाणात् सम्प्रति जानामि । तदा सा मां दृष्ट्वा स्वीयान्याभरणानि उत्तरीयबध्दनि शैलतटे त्यक्त्वति । मया गृहीतानि तान्याभरणानि अत्रैव निहितानि । सम्प्रत्यहं तान्यानयिष्यामि । त्वं ताणि प्रतभिजानीहि ।

तदा सुग्रीवेण आनीतानि सीतायाः आभरणानि वीक्ष्य रामः बाष्पकुललाप । तत् श्रृत्वा लक्ष्मणः तानि दृष्ट्वा तेषाम् आभरणानां मध्ये सीतायाः नूपुरे एव प्रत्यभिज्ञातुं शशाक । सः नित्यं सीतायाः पादौ अभ्यवन्दत इति हेतोः तसयाः चरणभूषणे नूपुरे एव प्रत्यभिज्ञातवान ।

श्लोका:--

अहं तामानयिष्यामि नष्टां वेदश्रृतीं यथा ।
रसातले वा वर्तन्तीं वर्तन्तीं वा नभः स्थले ।।

భావము: రామా! రాక్షసులచే అపహరించబడిన వేదరాశినిశ్రీహరి వలె పాతాలమునగాని, ఆకాశమునగాని, ఎక్కడ ఉన్నను సీతాదేవిని నేను తీసుకుని వచ్చెదను

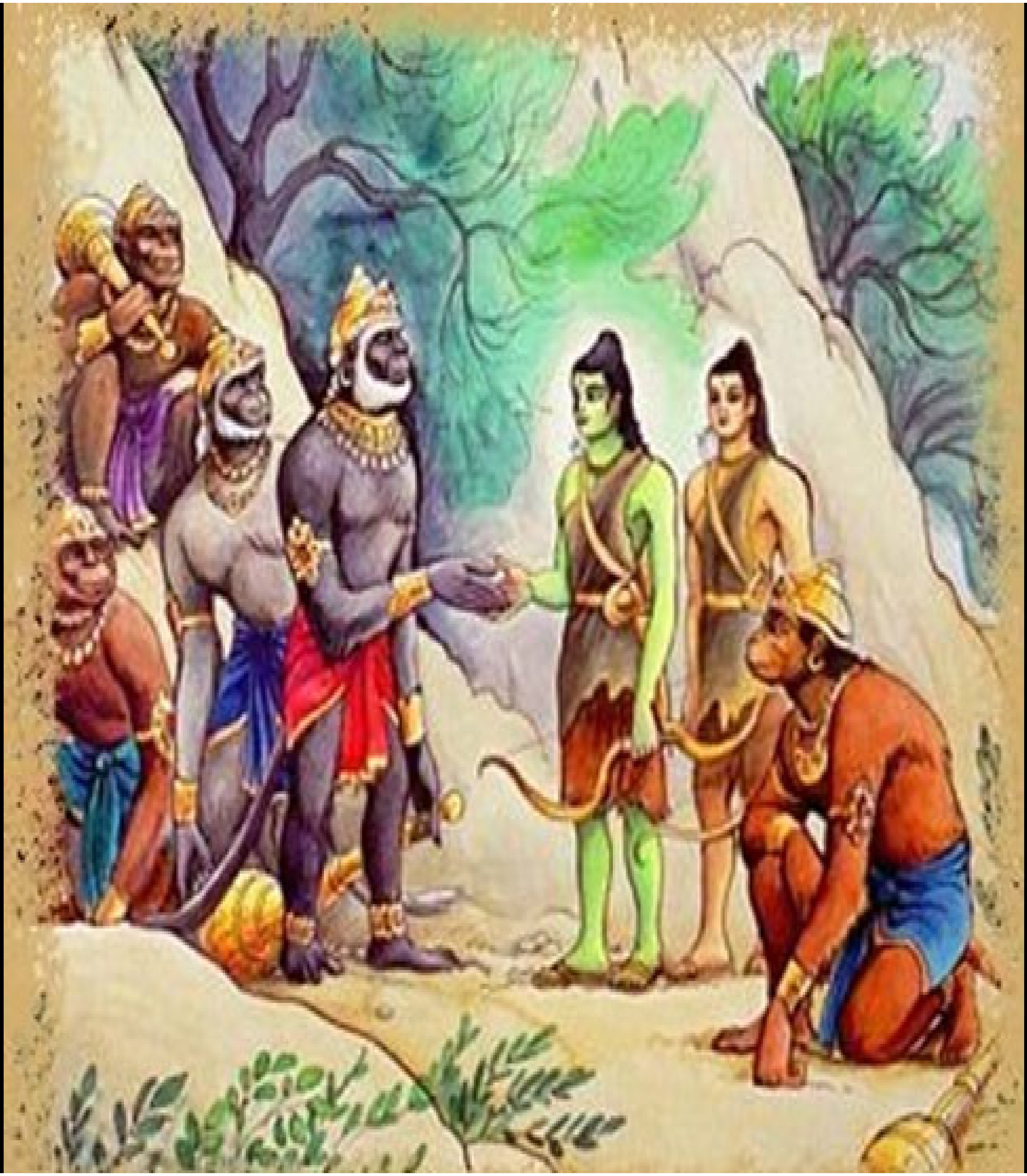

श्लोका:-- उत्तरीयं तया त्यक्तं शुभान्याभरणानि च ।
तान्यस्माभिर्गृहीतानि निहितानि च राघव ॥

భావము:ఓరాఘువా! సీతాదేవి తస
ఉత్తరీయమును,పవిత్రములైన నగలను
జారవిడచినది. మేము వానిని తీసుకుని
భద్రముగా ఉంచితిమి.

श्लोका:-- अभवद् बाष्पसंरुध्दो नीहारेणेन चन्द्रमाः ।
सीतास्नेहप्रवृत्तेन स तु बाष्पेण दूषितः ॥
భావము:కన్నుల నిండా
కన్నీరు క్రమ్ముకోగా రాముడు మంచుచే
కప్పబడిన చెంద్రునివలె ఉండెను సీతపై
అనురాగముచే ఉబికి వచ్చిన కన్నీటిచే
రాముని కనన్నులు మసకబారెను.

श्लोका:--नाहं जानमि केयूरे नाहं जानामि कुण्डले।
नूपुरे त्वभिजानामि नित्यं पादाभिवन्दनात् ।।

భావము :నేను ఈ కేయూరములను,కుండలములనులను ఎరుగను.కానీ నిత్యము ఆమె పాదములకు వందనము చేయుట వలన ఈ కాలి అందెలను మాత్రము గుర్తించితిని